

3. Tržní síly nabídky a poptávky

Motivace

Dělba práce zvyšuje bohatství. Zároveň vytváří vzájemnou závislost a potřebu koordinovat hospodářství.

Ve svobodném světě však hospodářství nikdo neřídí a nekoordinuje – dělá to neosobní trh, cena a interakce nabídky a poptávky.

Dnes se podíváme, jak tento mechanismus funguje.

mic-slide03

(2 / 49)

Co se dnes naučíte

- co je to trh a konkurence
- jaké faktory určují velikost nabídky a poptávky na konkurenčním trhu
- jak nabídka a poptávka spolu určují cenu statku a prodané množství
- jak změna ve faktorech určujících velikost nabídky a poptávky změní tržní cenu a prodané množství
- jak trhy alokují zdroje

Přednáška odpovídá kapitolám 4 a 6.

mic-slide03

(3 / 49)

Trh

Trh je skupina kupujících a prodávajících určitého statku nebo služby.

Trhy mohou být

- organizované (komoditní / akciová burza, ...)
- neorganizované (restaurace, maloobchod, ...)

Kupující ví, že existuje více prodejců, mezi kterými si mohou vybrat, a další kupující, se kterými soutěží o statky nabízené prodejci.

Prodejci ví, že existuje víc kupujících, kterým mohou prodat, a víc prodejců, se kterými soutěží o peníze kupujících.

Umění je správně určit, kdo na daný trh patří a kdo už ne.

mic-slide03

(4 / 49)

Konkurence

Konkurence znamená soutěž – mezi kupujícími, nebo mezi prodávajícími.

Konkurenční trh je trh, na kterém je mnoho prodávajících a kupujících, takže soutěž mezi nimi je silná a každý z nich má pouze zanedbatelný vliv na tržní cenu.

Jednotlivé trhy se v daném okamžiku liší stupněm konkurence.

mic-slide03

(5 / 49)

Typy konkurenčních struktur na straně nabídky

■ **dokonalá konkurence** má tyto vlastnosti:

■ prodávané statky jsou **homogenní** = zcela stejné

■ kupujících i prodejců je tolik, že žádný z nich nedokáže ovlivnit tržní cenu = jsou **příjemci ceny**

■ existuje volný vstup na trh a odchod z trhu

■ **monopol** znamená, že na trhu je jen jeden prodejce, který určuje ceny

■ **monopolistická konkurence** znamená, že na trhu je mnoho prodávajících, kteří nabízejí mírně odlišné výrobky; každý prodejce může do jisté míry ovlivnit svou cenu

■ **oligopol** znamená, že na trhu je malé množství prodejců, kteří na sebe musejí vzájemně reagovat – hrají strategické hry

mic-slide03

(6 / 49)

Konkurence na straně poptávky

Na straně poptávky obvykle pro jednoduchost uvažujeme dokonalou konkurenci.

Monopson znamená, že na trhu je jen jeden kupující.

mic-slide03

(7 / 49)

V této a příštích dvou přednáškách

V této a příštích dvou přednáškách budeme předpokládat na obou stranách trhu dokonalou konkurenci.

Taková konkurence sice v realitě není příliš častá, ale

■ dokonale konkurenční trhy se snadno analyzují

■ model se často používá jako první krok k analýze každého trhu (na většině trhů je určitý stupeň konkurence)

■ model tvoří benchmark pro hodnocení ostatních konkurenčních struktur

mic-slide03

(8 / 49)

Poptávka

Poptávané množství je množství statku či služby, které jsou kupující ochotní a schopní koupit při daných podmínkách.

Poptávané množství závisí na mnoha faktorech – nás zajímá především, jak poptávané množství závisí na ceně statku či služby.

Poptávková tabulka znázorňuje vztah mezi cenou statku a poptávaným množstvím.

Poptávková křivka graficky znázorňuje vztah mezi cenou statku a poptávaným množstvím.

Poptávané množství obvykle klesá s růstem ceny ⇒ poptávková křivka je obvykle klesající.

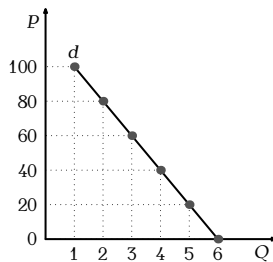
mic-slide03

(9 / 49)

Individuální poptávková tabulka a křivka

Klářina poptávka po pivě:

cena piva (P)	poptávané množství (q^d)
zdarma	6
20 Kč	5
40 Kč	4
60 Kč	3
80 Kč	2
100 Kč	1

mic-slide03

(10 / 49)

Tržní poptávková tabulka

Poptávané množství na trhu je součtem množství poptávaných jednotlivými kupujícími při dané ceně.

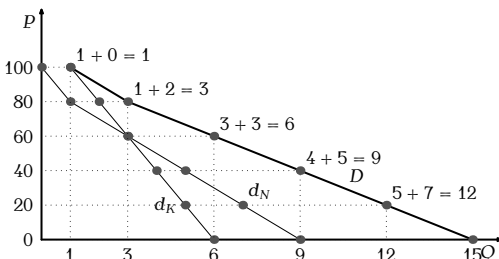
cena piva	Klářino q_K^d	Nadino q_N^d	tržní Q^d
zdarma	6	+ 9	= 15
20 Kč	5	+ 7	= 12
40 Kč	4	+ 5	= 9
60 Kč	3	+ 3	= 6
80 Kč	2	+ 1	= 3
100 Kč	1	+ 0	= 1

Poptávkové tabulky se sečítají vodorovně (pro každou cenu)!

mic-slide03

(11 / 49)

Tržní poptávková křivka

Poptávkové křivky se sečítají vodorovně (pro každou cenu)!

mic-slide03

(12 / 49)

Faktory ovlivňující poptávané množství

Mezi hlavní faktory ovlivňující poptávané množství patří

- cena statku
- počet kupujících
- důchod (příjem) kupujících
- ceny statků, s nimiž existuje vztah
- preference
- očekávání

Poptávková křivka ukazuje, jak změna ceny mění poptávané množství za jinak stejných okolností (**ceteris paribus**).

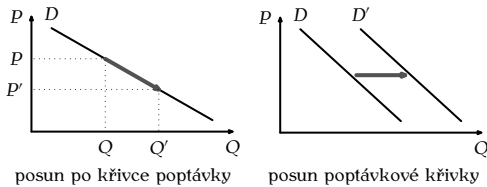
mic-slide03

(13 / 49)

Posun poptávkové křivky × posun po křivce

Změna ceny znamená **posun po poptávkové křivce**.

Změna ostatních faktorů ovlivňujících poptávané množství posouvá celou poptávkovou křivku = **změna poptávky**.

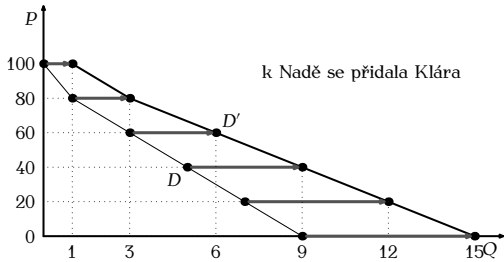

mic-slide03

(14 / 49)

Změna počtu kupujících

Růst počtu kupujících zvyšuje množství poptávané při každé ceně, což posouvá poptávkovou křivku vpravo (nahoru).

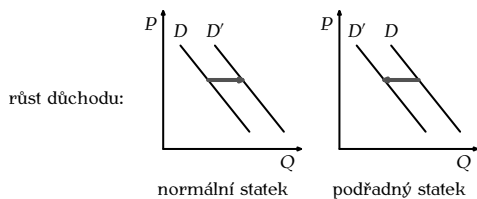

mic-slide03

(15 / 49)

Změna důchodu kupujících

Růst důchodu způsobí růst poptávaného množství **normálních statků** při každé ceně ~ poptávková křivka se posouvá vpravo.
Růst důchodu způsobí pokles poptávaného množství **podřadných statků** při každé ceně ~ poptávková křivka se posouvá vlevo.

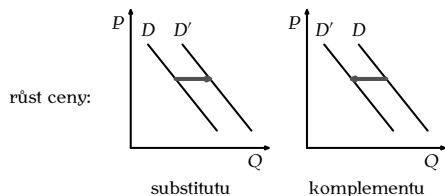
mic-slide03

(16 / 49)

Změna cen statků, s nimiž existuje vztah

Dva statky jsou **substituty**, pokud zvýšení ceny jednoho zvýší poptávku po druhém.

Dva statky jsou **komplementy**, pokud zvýšení ceny jednoho způsobí snížení poptávky po druhém.

mic-slide03

(17 / 49)

Změna preferencí

Každá změna preferencí („chuti“) změní i poptávku.

Ekonomové považují preference za *dané* (psychologicky, historicky, ...) a nesnaží se je vysvětlit. Dokážou však zkoumat, co se stane při jejich změně.

(Při snaze vysvětlit jevy reálného světa ekonomové obvykle uvažují změnu preferencí až nakonec.)

mic-slide03

(18 / 49)

Očekávání

Lidé se obvykle rozhodují nejen na základě okamžité situace, ale i s ohledem na delší plánovací horizont. Proto jejich chování ovlivní i to, co očekávají v budoucnosti.

Například:

- pokud lidé očekávají zvýšení svého důchodu v budoucnosti, začnou více utrácet už nyní
- pokud očekávají snížení ceny v budoucnosti, mohou být ochotní méně kupovat dnes

mic-slide03

(19 / 49)

Změna ceny statku

Změna ceny ovlivňuje poptávané množství, protože vytváří dva efekty:

- **důchodový efekt** – zvýšení ceny snižuje ceteris paribus reálný důchod domácnosti a ta nakupuje méně normálních statků a více podřadných statků
- **substituční efekt** – zvýšení ceny *relativně* zlevňuje jeho substituty – domácnost jimi statek nahradí

Poptávka po normálních statcích je klesající, protože oba efekty jdou stejným směrem.

U podřadných statků jsou efekty proti sobě. Podřadné statky však obvykle tvoří malý podíl na důchodu a mají mnoho substitutů, takže substituční efekt je větší než důchodový, takže poptávka je obvykle klesající.

mic-slide03

(20 / 49)

Shrnutí faktorů, které ovlivňují kupující

Zvýšení	způsobí	
ceny	posun podél poptávkové křivky	nahoru
počtu kupujících	posun poptávkové křivky D	vpravo
důchodu	posun poptávkové křivky D	normální statky vpravo, podřadné vlevo
ceny jiných statků	posun D	substituty vpravo, komplementy vlevo
preferencí	posun D	vpravo
očekávání	posun D	

mic-slide03 (21 / 49)

Nabídka

Nabízené množství je množství statku či služby, které jsou prodávající ochotni a schopni prodat při daných podmínkách. Nabízené množství závisí na mnoha faktorech – nás zajímá především, jak nabízené množství závisí na ceně statku či služby.

Nabídková tabulka znázorňuje vztah mezi cenou statku a nabízeným množstvím.

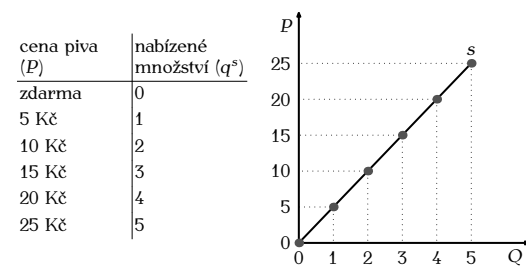
Nabídková křivka graficky znázorňuje vztah mezi cenou statku a nabízeným množstvím.

Nabízené množství obvykle s růstem ceny roste \Rightarrow nabídková křivka je obvykle rostoucí.

mic-slide03 (22 / 49)

Individuální nabídková tabulka a křivka

Nabídka piva jedním pivovarem:

mic-slide03 (23 / 49)

Tržní nabídková tabulka

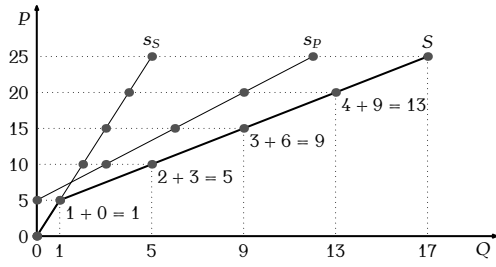
Nabízené množství na trhu je součtem množství nabízených jednotlivými prodávajícími při dané ceně.

cena piva	q_S^s Starobrno	q_P^s Plzeň	tržní Q^s
zdarma	0	+ 0	= 0
5 Kč	1	+ 0	= 1
10 Kč	2	+ 3	= 5
15 Kč	3	+ 6	= 9
20 Kč	4	+ 9	= 13
25 Kč	5	+ 12	= 17

Nabídkové tabulky se sečítají vodorovně (pro každou cenu)!

mic-slide03 (24 / 49)

Tržní nabídková křivka

Nabídkové křivky se sečítají vodorovně (pro každou cenu)!

mic-slide03

(25 / 49)

Faktory ovlivňující nabízené množství

Mezi hlavní faktory ovlivňující poptávané množství patří

- cena statku
- počet prodávajících
- ceny vstupů
- technologie
- očekávání

Nabídková křivka ukazuje, jak změna ceny mění *ceteris paribus* nabízené množství.

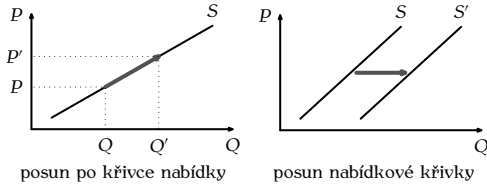
mic-slide03

(26 / 49)

Posun nabídkové křivky × posun po křivce

Změna ceny znamená **posun po nabídkové křivce**.

Změna ostatních faktorů ovlivňujících nabízené množství posouvá celou nabídkovou křivku = **změna nabídky**.

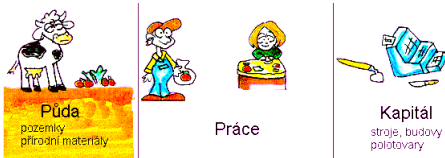

mic-slide03

(27 / 49)

Změna cen vstupů

Vstupy (výrobní faktory) jsou statky a služby přímo použité k výrobě jiného statku či služby.

Snížení ceny vstupu dělá výrobu ziskovější při každé úrovni ceny výstupu, takže firmy při každé úrovni ceny produkují více, což posouvá nabídkovou křivku vpravo.

mic-slide03

(28 / 49)

Změna technologie

Technologie určuje, kolik kterých vstupů je třeba k výrobě jedné jednotky výstupu.

Zlepšení technologie, které šetří náklady má stejný efekt jako pokles cen vstupů – firmy nabízejí při každé ceně výstupu více, takže se nabídková křivka posouvá doprava.

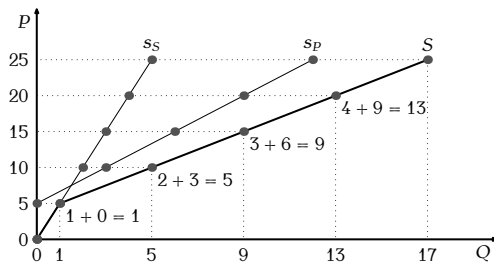

mic-slide03

(29 / 49)

Změna počtu prodejců

Růst počtu prodejců zvyšuje množství nabízené při každé ceně, takže se tržní nabídková křivka posouvá doprava.

mic-slide03

(30 / 49)

Očekávání

Firmy obvykle rozhodují nejen na základě okamžité situace, ale i s ohledem na delší plánovací horizont. Proto jejich chování ovlivní i to, co očekávají v budoucnosti.

Například:

- událostí na Blízkém východě ovlivní očekávanou cenu ropy
- jiní producenti ropy mohou na základě toho omezit svou současnou nabídku – čekají na budoucí vyšší ceny – nabídka ropy klesá (doleva)

Obecně mohou výrobci, kteří čekají růst cen své produkce omezit svou současnou a zvýšit budoucí nabídku (pokud je jejich produkce trvanlivá).

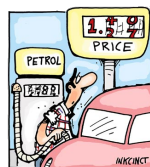
mic-slide03

(31 / 49)

Změna ceny statku

Zvýšení ceny motivuje firmu vyrobit více, protože ceny vstupů relativně klesají vůči ceně produktu firmy. Firma může odlákat více zdrojů z jiných výrob a za zvýšení produkce je odměněna ziskem.

V dlouhém období láká zisk do odvětví další výrobce.

mic-slide03

(32 / 49)

Shrnutí faktorů, které ovlivňují prodejce

Zvýšení	způsobí	
ceny	posun podél nabídkové křivky nahoru	
počtu prodávajících	posun nabídkové křivky S	vpravo
cen vstupů	posun nabídkové křivky S	vlevo
technologie	posun S	vpravo
očekávání	posun S	

mic-slide03

(33 / 49)

Tržní rovnováha

Tržní rovnováha je situace, ve které jsou nabídka a poptávka uvedeny do rovnováhy, tj. tržní cena je na úrovni, při které je nabízené a poptávané množství stejné.

Rovnovážná cena je cena, při které je nabízené a poptávané množství stejné.

Rovnovážné množství je nabízené a poptávané množství při rovnovážné ceně.

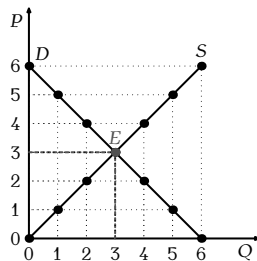

mic-slide03

(34 / 49)

Tržní rovnováha (pokrač.)

P	Q^d	Q^s
0	6	0
1	5	1
2	4	2
3	3	3
4	2	4
5	1	5
6	0	6

Kupující a prodávající posouvají svým jednáním trh přirozeně k rovnováze.

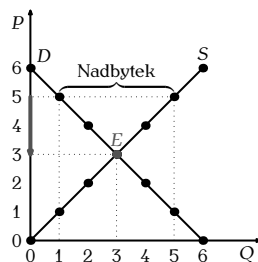
mic-slide03

(35 / 49)

Převis nabídky nad poptávkou

Při ceně 5
kupující poptávají 1 jednotku,
prodejci nabízejí 5 jednotek.
Vzniká *nadbytek* 4 jednotky.

Prodejci, kteří nemohou prodat, snižují cenu.
Cena klesá ke své rovnovážné úrovni.

mic-slide03

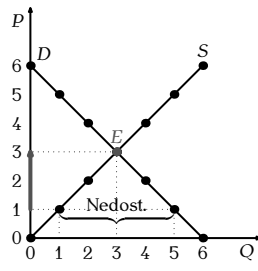
(36 / 49)

Převís poptávky nad nabídkou

Při ceně 1

kupující poptávají 5 jednotek,
prodejci nabízejí 1 jednotku.
Vzniká *nedostatek* 4 jednotky.

Prodejci, vidí, že lidé jsou za nabízené množství ochotni platit víc (chtějí víc jednotek, než je na trhu). Proto zvyšují cenu. Cena roste ke své rovnovážné úrovni.

mic-slide03

(37 / 49)

Cenové regulace: cenový strop

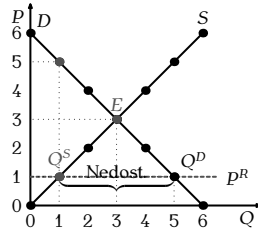
Cenový strop je příkladem *cenové regulace*, kdy vláda stanoví nejvyšší povolenou cenu, za kterou smí být zboží prodáno.

Příklad: regulace nájemného.

Cenové stropy jsou buď neúčinné ($P \geq P^*$),

nebo brání dosažení rovnováhy a způsobují nedostatek ($P < P^*$).

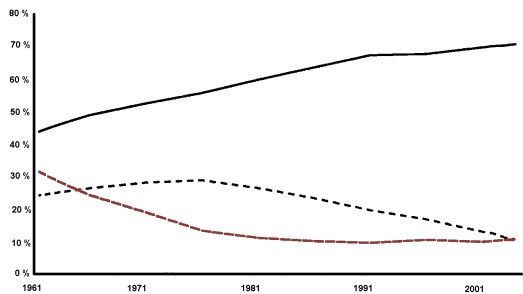
Za regulovanou cenu se prodá minimum z Q^S a Q^D , zde Q^S .

mic-slide03

(38 / 49)

Příklad: regulace nájemného v Británii

mic-slide03

(39 / 49)

Cenové regulace: minimální cena

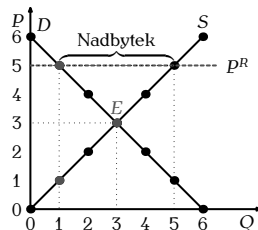
Minimální cena je příkladem *cenové regulace*, kdy vláda stanoví nejnižší povolenou cenu, za kterou se smí zboží prodávat.

Příklad: zákon o minimální mzdě.

Minimální ceny jsou buď neúčinné ($P \leq P^*$),

nebo brání dosažení rovnováhy a způsobují převis nabídky, např. nezaměstnanost ($P > P^*$).

Za regulovanou cenu se prodá minimum z Q^S a Q^D , zde Q^D .

mic-slide03

(40 / 49)

Tržní rovnováha v praxi – experiment

Potřebuji 5 dobrovolníků, kteří mají rádi sušenky.
Pozor! Hraje se o skutečné peníze! A skutečné sušenky!

mic-slide03

(41 / 49)

Komparativní statika

Pokud se z nějakého důvodu posune nabídka nebo poptávka, změní se i tržní rovnováha.

Komparativní statika je porovnávání původní rovnováhy před změnou a nové rovnováhy po změně nabídky nebo poptávky.

Tři kroky analýzy:

- určí, zda událost posunula nabídku, poptávku nebo obě
- určí, kterým směrem se křivka posunula
- pomocí grafu určí, jak posun křivky ovlivní rovnováhu

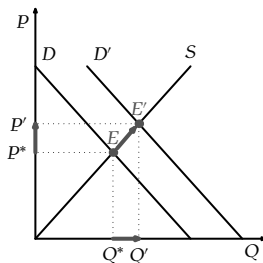
mic-slide03

(42 / 49)

Příklad: parné léto

Nastalo parné léto. V parném létě lidé pivo preferují více než jindy. Na nabídku piva nemá počasí přímý vliv.

Roste tržní cena i spotřebované množství.

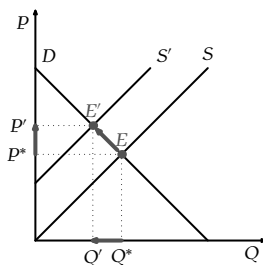
mic-slide03

(43 / 49)

Příklad: neúroda chmele

Chmel napadla nově zavlečená choroba. Jeho množství klesá a cena roste. To snižuje nabídku piva. Na poptávku po pívu to nemá žádný vliv.

Roste tržní cena, ale spotřebované množství klesá.

mic-slide03

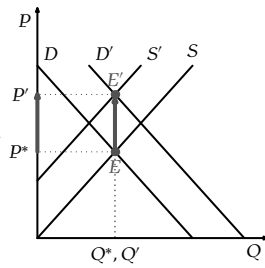
(44 / 49)

Příklad: parné léto a neúroda chmele

Parné léto zvýšilo poptávku po pivu. Zároveň chmel napadla nově zavlečená choroba, což snižuje nabídku piva.

Roste tržní cena.

Změna spotřebovaného množství není jistá – záleží na tom, zda převáží posun nabídky či poptávky.

mic-slide03

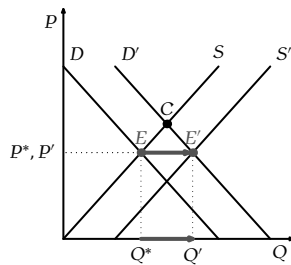
(45 / 49)

Příklad: parné léto a vznik nových pivovarů

Parné léto zvýšilo poptávku po pivu. Podnikavci očekávali růst ceny piva, a proto založili nové pivovary a rozšířili kapacitu starých, což zvýšilo tržní nabídku piva.

Spotřebované množství piva roste.

Změna tržní ceny není jistá – záleží na tom, zda převáží posun nabídky či poptávky.

mic-slide03

(46 / 49)

Ceny alokují vzácné zdroje

V tržní ekonomice se ceny přizpůsobují tak, aby vyrovnaly nabídku a poptávku.

Rovnovážné ceny poskytují signály, které vedou ekonomické rozhodnutí domácností a firem, a tedy alokují vzácné zdroje, poskytují motivaci k výrobě a rozdělují výsledný produkt.

Čtete: M. Friedman: „Svoboda volby“, kap. 1, min. s. 17–31.

mic-slide03

(47 / 49)

Shrnutí základních myšlenek

Trh je skupina lidí kupujících a prodávajících určitý statek nebo službu.

Na trhu mezi sebou soutěží kupující a prodávající.

Na trhu nabídka a poptávka určují rovnovážné množství statků, které se prodává, a rovnovážnou cenu, za kterou se prodává.

Cenové regulace způsobují na trhu poruchy.

Cena má tři funkce: informační, motivační a rozdělovací.

mic-slide03

(48 / 49)

Domácí úkol

Přečíst Mankiw, kapitoly 4 a 6 (první část).

Číst M. Friedman: „Svoboda volby“, kap. 1, minimálně s. 17–31.

Připravit se na seminář.

mic-slide03

(49 / 49)
